

Türkiye Yahudileri ve 'Alliance' okulları

RIFAT N. BALI

Prof. Aron Rodrigue'nin 1990 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanmış olan *French Jews Turkish Jews* kitabı yedi yıl sonunda nihayet dilimize kazandırıldı. Türkiye Yahudilerinin yaşamlarının uzun bir dönemine ciddi bir şekilde damgasını vurmuş olan Alliance Israélite Universelle (kısaca AIU) okullarının Türkiye Yahudilerini ne ölçüde etkilemiş oldukları Prof. Rodrigue'in AIU merkez arşivlerinde yaptığı titiz çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır.

AIU okulları Türkiye Yahudilerinin son derece kötü olan durumlarını ciddi bir ölçüde düzeltmiş, birçok gence bir meslek kazandırmış, meslek kazandırmanın yanı sıra bir Batı kültürüyle de tanışmalarına vesile olmuştur. Ancak AIU'nun Osmanlı İmparatorluğu'nda üstlendiği eğitim misyonu Cumhuriyet rejimi altında ters tepti. AIU eğitimi gören Yahudi gençler ve genç kızlar bir yerde körü körüne bir Fransız kültürü hayranı oldular ve bunun sonucunda ait oldukları Türk toplumundan ve kültür hayatından koştular. AIU mezunu gençler ile Fransızca bilmeyip İspanyolca konuşan Yahudi toplumu arasında bir gerginlik meydana geldi ve "aydınlanmış mü-

nevver" AIU mezunları benzeri eğitimden geçmemiş olan Yahudi halkını "avam" olarak gördüler ve onu yönlendirmeye çalıştılar. Ancak bu da Cumhuriyet rejimi altında ters tepti ve bu aydınlar bu kez Cumhuriyet rejiminin "tek dil, tek kültür, tek hars" ülküsü altında bocalamaya başladılar ve kendilerinin bile bihakkın vakıf olmadıkları Türk kültürüne, toplumsal baskı sonucu, Yahudilerin hemen intibakını istediler. Tekin Alp ve onun ünlü Evamir-i Aşere'si bu tavrın akla ilk gelen örneğidir.

Tek Parti rejimi altında Türk toplumunun Yahudileri en fazla eleştirdiği nokta Yahudilerin Türkçe konuşmamları, toplumla bütünleşmiş bir halde yaşamamları ve Türk kültürünü benimzediklerinin somut işaretleri ve kanıtları olarak Türk kültürüne edebî ve/veya ilmî eserler

Kasımpaşa'da bir Yahudi ilkokulu öğrencileri. (1929)

Aron Rodrigue

Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması "Alliance" Okulları 1860-1925

Ayraç Yayınları, Ankara 1997, X-IX+352 sh + 4y fotoğraf.

alanında herhangi bir katkıda bulunmamış olmalarıydı. AIU okulları bu açıdan Yahudilerin Türk toplumundan kopmalarında önemli bir rol oynamıştır ve bir yerde AIU okulları Yahudilerin Türk toplumundan uzaklaşmaları ve kendilerini Türk toplumunun üstünde bir yerde görmelerine ve/veya farz etmelerine yolaçmıştır. Bu okullara gitmiş olanlar yüzeysel bir Fransız kültürü hayranlığıyla İspanyolca'dan sonra Fransızca öğrenmişler, Türkçeyi ihmal etmişler ve bu yüzden de onlarca yıl boyunca Türk toplumunun eleştirilerine ve baskılarına mazhar olmuşlardır.

AIU okulundan mezun olan Yahudiler, Batılı bir burjuvaziye oluşturmuşlar ve bunun sonucunda Türk toplumundan kopuk bir Yahudi cemaatinin oluşmasına da neden olmuşlardır. Bu nedenle AIU okullarının mesleki eğitimi ve kültür düzeyinin yükselmesi alanında inkârı mümkün olmayan önemli katkılarının bir görülmez olumsuz yanı da, Cumhuriyet döneminde özellikle Türkleşme açısından sıkıntılı yıllar geçirecek olan Yahudi toplumunun Türk toplumundan kopuk ve kendini tecrit etmiş bir şekle dönüşmesinde birincil derecede etkin rol oynamış olmalarıdır.

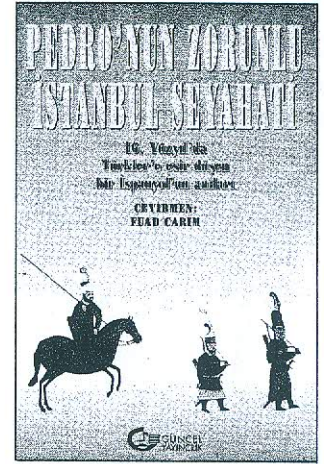
AIU'in çok zengin arşivinden yararlanılarak hazırlanmış olan bu çalışmadan dolayı önce yazarı Aron Rodrigue daha sonra bu eseri dilimize ve son tahlilde ait olduğu birincil yer olan Türkiye'ye kazandırmış olan Ayraç Yayınları'nı kutlamak gerek. Ancak burada küçük bir eleştiri getirmeden de yapamayacağım. Kitabın bibliyografya kısmı eserin İngilizce özgün haline sadık kalınarak hazırlanmıştır. Ancak kitabın İngilizce baskısının bir yurtdışı okur kitlesine Türkçe baskısının ise Türk toplumuna hitap ettiği düşünülürse, bibliyografyada yer alan ve kayda değer bir kısmı Türkçeye kazandırılmış olan kitap ve makalelerinin, özgün bibliyografik künyelerinin yanısıra, Türkçe çevirileri yayımlanmış olanların bibliyografik künyelerinin de yer almış olmaları halinde bu konuda daha fazla yarına ulaşmak ve bilgilenmek isteyen Türk okurlarına kitabın bibliyografyası daha da faydalı olacaktır.

Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati

MEHMET TEKİN

Bir önceki incelemede tanıdığımız bağınaz Schiltberger'e kıyasla Pedro, samimi ve olabildiğince dürüst bir insandır. Schiltberger'i de, Pedro'yu da bize doğru sürükleyen neden aynıdır: Her ikisi de, Haçlı ruhunun Türklerle karşı şartlandığı kişilerdir. Yine kader her ikisini de aynı akıbete sürüleyecek ve yenilgiler sonucu esir düşeceklerdir. Ancak esaretleri, bildiğimiz esaretlerden olmayacaktır: Şansları, onlara Osmanlı sarayının kapılarını açacaktır. Fakat nasıl? Yine benzer bir şekilde; Schiltberger'i, yaşı küçük olduğu için Şehzâde'nin ricası; Pedro'yu ise, dönme Durmuş Reis'in "idrar ve nabız hekimidir" yalanı kurtaracaktır. Bu vesile ile, biri "ölüm"den, diğeri "kürek mahkûmiyeti"nden kurtulan bu ikili, hayatlarını sarayda geçirecek, itibar ve iyilik göreceklere. Bu arada onlar, pek az ecnebiye nasib olan fırsatla, bizi tanıma imkânına kavuşacaklardır.

Ancak onlar bu imkânı, farklı zihniyet kalıplarına dökecek ve bizi farklı bir yaklaşımla yorumlayacaklardır: Schiltberger, otuz yılı aşkın bir süre bizimle yaşamasına, iyilik ve itibar görmesine rağmen, Haçlı bağınazlığından taviz vermez; ülkesine dönünce, hakkımızda yalan-yanlış şeyler söyler. Ona karşılık Pedro, "iyiliğe kemlik" göstermez; ülkemizde üç yıl (1552-1555) kalmasına rağmen, Schiltberger'den daha gerçekçi ve sevimli ifadelerle bizi tanıtır. Bunu, Alman-İspanyol farklılığından çok "entelektüalizm" meselesiyle açıklaya-

Çev. Fuad Carım

16. Yüzyıl'da Türkler'e Esir Düşen Bir İspanyol'un Anıları

Güncel Yayınları, İstanbul 1996.

Dr. Mehmet Tekin,

* **Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati**, çev. F. Carım, Güncel Yay., İstanbul 1996, 185 s.